

STRATÉGIA ROZVOJA VIDIECKEHO MIKROREGIÓNU HORNÁD

Radoslav KLAMÁR,¹ Lenka ČERMÁKOVÁ²

Abstract: *This article in the first part analyzes natural and human conditions of regional development in Microregion Hornád. The second part deals with the development strategy of the microregion Hornád, moreover, it suggests strategic and specific objectives and arrangements. These are subsequently classified according to the priority of its realization, using the Berman Group methodology. Priorities of strategy are then compared with the opinions of the authors.*

Key words: *regional development, development strategy of microregion, strategic planning, microregion*

ÚVOD

Každú obec, mikroregión, či región môžeme chápať ako zložitý a neustále sa vyvíjajúci organizmus, ktorého budúca existencia a rozvoj vyžaduje jasné definovanie cieľov a stratégií. Proces, v ktorom dochádza k formulácii základnej vízie rozvoja obce či regiónu, stanovenia jednotlivých cieľov a stratégií a taktiež postupov vedúcich k vlastnej realizácii navrhnutých zámerov sa nazýva strategické plánovanie. Strategický plán rozvoja tak predstavuje jeden zo základných dokumentov sídelných štruktúr, ktorý je založený na konsenze verejného a súkromného sektora a taktiež na aktívnej účasti občianskej spoločnosti. Región, ktorého obyvatelia sa zaujímajú o jeho budúcnosť a na úvahách o jeho rozvoji sa aktívne podieľajú, má veľmi dobré predpoklady dosiahnutia svojich dlhodobých cieľov a vízií.

Otázky súvisiace so strategickým plánovaním, či už samotným regionálnym rozvojom sa v posledných desaťročiach dostali do popredia záujmu nielen odbornej, ale vďaka médiám aj širokej laickej verejnosti. Na jednej strane je nám poskytovaný seriózny výskum odborníkov - geografov, ekonómov, sociológov, na strane druhej sa touto témou aktívne zaoberá aj politická scéna.

Cieľom príspevku je na základe komplexnej geografickej analýzy mikroregiónu Hornád vypracovať návrh stratégie rozvoja mikroregiónu s dôrazom na definovanie strategických a špecifických cieľov a opatrení. Následne boli navrhnuté rozvojové opatrenia zoradené podľa stupňa dôležitosti realizácie z časového hľadiska do priorít. Na určenie stupňa priority bola použitá metodika spoločnosti Berman Group, kde opatrenia hodnotili 4 skupiny obyvateľov (starostovia, podnikatelia, študenti a zamestnanci štátnej a verejnej správy pôsobiace mimo mikroregiónu). Definovanému cieľu bola zvolená príslušná metodika, ktorú tvorili nasledujúce etapy. Základom analytickej časti bolo štúdium literatúry, zhromaždenie a spracovanie tvrdých dát doplnených terénnym vý-

1 **Doc. RNDr. Radoslav Klamár, PhD.,** Katedra geografie a regionálneho rozvoja FHPV PU v Prešove, Ul. 17. novembra 1, 081 16 Prešov, e-mail: radoklamar@gmail.com

2 **Mgr. Lenka Čermáková,** interná doktorandka, Katedra geografie a regionálneho rozvoja FHPV PU v Prešove, Ul. 17. novembra 1, 081 16 Prešov, e-mail: lenka.cermakova2812@gmail.com

skumom v predmetnom území. Výsledkom analytických prác bola navrhnutá stratégia rozvoja mikroregiónu Hornád, ktorá môže byť následne použitá pri plánovaní rozvoja územia.

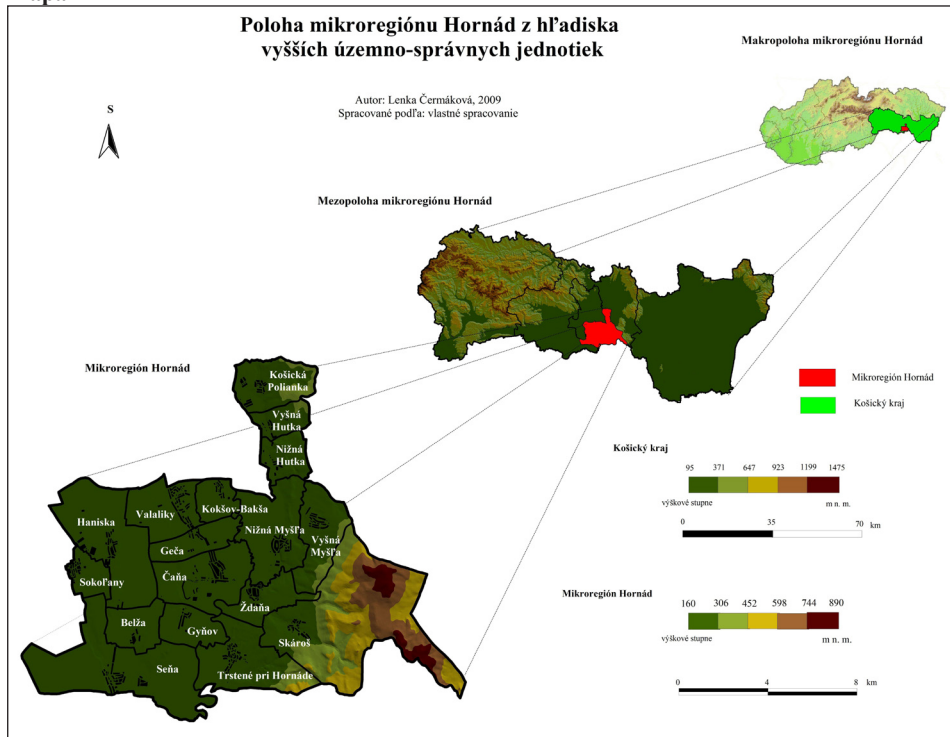
ZÁKLADNÁ GEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA

Regionálne združenie obcí Hornád (ďalej ako mikroregión Hornád) vzniklo v roku 1992 ako dobrovoľné záujmové združenie obcí ešte pod pôvodným názvom Združenie obcí Mikroregiónu Hornád. Dôvodom vzniku bol zámer spojiť sily a prostriedky pri presadzovaní spoločných cieľov a záujmov v rôznych oblastiach rozvoja a spoločenského života obcí a to predovšetkým takých, ktoré svojím významom presahujú územie obce.

Mikroregión Hornád je dobrovoľným záujmovým združením obcí, na riešenie problémov a presadzovanie záujmu občanov. Je koordinačným, kooperačným a iniciatívnym orgánom združených obcí. V súčasnosti ho tvorí 16 obcí, ale v čase realizácie stratégie rozvoja mikroregiónu ho tvorilo 17 obcí, no obec Seňa sa v roku 2010 z mikroregiónu odčlenila.

Územie mikroregiónu sa z hľadiska územno-správnych jednotiek rozprestiera v južnej časti východného Slovenska na území Košického samosprávneho kraja, okresu Košice-okolie, historického regiónu Horný Abov (mapa 1). Geograficky sa rozprestiera na rozhraní Košickej kotliny a Slanských vrchov v povodí riek Hornád, Torysa a Olšava. Nadmorská výška územia sa pohybuje v rozmedzí od 170 m n. m (v okolí rieky Hornád) až po 895 m n. m (Veľký Milič).

Mapa 1

Riešené územie sa nachádza vzdušnou čiarou 6 km resp. 28 km od mesta Košice, metropoly východného Slovenska, ktorým je územie bezprostredne ovplyvnené. Vzdialenosť medzi okrajovými obcami severo - južným smerom Seňa - Košická Polianka je vzdušnou čiarou 16 km a po komunikáciách 24 km. Západo - východným smerom medzi obcami Sokolany a Vyšná Myšľa je vzdušnou čiarou 12 km a po komunikáciách 16 km. Mikroregión má celkovú rozlohu 176,9 km², najväčšiu rozlohu má katastrálne územie obce Skároš (36,9 km²) a najmenšiu rozlohu majú obce Kokšov- Bakša a Vyšná Hutka (3,6 km²).

Geologické podložie skúmaného územia je tvorené neogénnymi vulkanickými horninami (sopečnými tufmi a andezitmi, ryolitami a ryodacitami) a neogénnymi sedimentami (íly, ílovce, piesky, štrky a pod.). Podľa **geomorfologického členenia** SR (Mazúr, Lukniš, 1978) je územie mikroregiónu tvorené dvoma geomorfologickými celkami Košická kotlina a Slanské vrchy. Na území mikroregiónu sa nachádzajú 4 základné typy reliéfu (Atlas krajiny SR, 2002). Najväčšiu časť územia zaberá reliéf kotlinových nív a pahorkatín, ktorý z oboch strán obklopuje reliéf rovín a nív lemujúci najväčšie vodné toky mikroregiónu. Toryská pahorkatina je tvorená reliéfom nekrasových planín a najvyššie položené miesta územia na východe mikroregiónu zaberá vrchovinový reliéf.

Podľa autorov (Lapin, M. a kol., 2002) sa skúmané územie mikroregiónu zaraďuje do troch **klimatických oblastí**. Teplá oblasť zaberá územie Košickej kotliny do nadmorskej výšky 400 m n. m. Mierne teplá oblasť sa nachádza v geomorfologickom celku Slanské vrchy s výnimkou územia Veľký Milič, ktoré je charakterizované chladnou oblasťou. Priemerné mesačné teploty vzduchu kolíšu od 19,0°C v júli po -3,5°C v januári (meteorologická stanica Košice-letisko). Podľa veterných pomerov je Košická kotlina oblasťou s výrazne prevládajúcim severným vetrom. Z hľadiska zrážkových pomerov je mikroregión s prihliadnutím na teplotné pomery relatívne suchá oblasť.

Hydrograficky je územie mikroregiónu súčasťou povodia Hornád s prítokmi Torysa a Olšava. V okolí Hornádu sú zachované 4 rozsiahle mŕtve ramená (pozostatky pôvodných meandrov), ktorým sa však postupne hrozí zánik. V horskej skupine Veľkého Miliča v Slanských vrchoch sa nachádzajú dve jazerá hradené zosuvom Veľká Izra a Malá Izra. Na území mikroregiónu (najmä k.ú. Geča, Čaña, Gyňov) sa nachádzajú tri umelé vodné plochy, ktoré vznikli dôsledkom ťažby štrkopieskov. V aluviálnej nive Hornádu sú sústredené hlavné zdroje podzemných vôd. Ďalšie zásoby podzemných termálnych vôd sa nachádzajú na území Slanských vrchov (napr. Koscelek, Trstené pri Hornáde), ktoré majú určitý nevyužitý potenciál geotermálnej energie.

Z **pôdných typov** sú na nive Hornádu zastúpené prevažne fluvizeme a kambizeme. Fluvizem je najrozšírenejším typom na hodnotenom území. Zóna hnedozemí je druhým narozšírenejším typom a nachádza sa na vysokých terasách rieky Hornád. Slanské vrchy riešeného územia zaberajú hlavne kambizeme (Atlas krajiny SR, 2002).

Rastlinné a živočíšne druhy sú výrazne oproti minulosti premenené z dôvodu odlesnenia územia a využívania ho na poľnohospodársku produkciu. Súčasná Košická kotlina je dnes prevažne poľnohospodárskou krajinou, výrazne poznačenou monokultúrami poľnohospodárskych plodín, v južnej časti vznikajú aj priemyselné komplexy, značná časť kotliny je zastavaná, tvoria ju intravilány obcí.

Na území mikroregiónu Hornád sa nachádzajú tieto **chránené územia**:

1. NPR Marocká hoľa, k.ú. Skároš- územie s typickými pralesovitými bukovými porastmi na andezitoch, výskyt vzácnnej flóry a fauny.
2. NPR Malý Milič, k.ú. Skároš- skalná ostroha Malého Miliča, kde sa nachádzajú zvyšky pôvodných pralesovitých porastov s výskytom lesných dubov a bučín.
3. NPR Veľký Milič, k.ú. Skároš- územie s prirodzenými lesnými spoločenstvami bučín a lipových javorín, výskyt vzácnnej flóry a fauny.
4. PP Miličská skala, k.ú. Skároš- zvyšok stuhnutého lávového prúdu, ktorý vytvára rozličné skalné útvary v komplexe Malého Miliča.
5. PR Malá Izra, k.ú. Skároš- nachádzajú sa tu ojedinelé spoločenstvá močiarného jelšového lesa nížinného typu v horskej oblasti.

Početom **obyvateľov** 24 978 (rok 2010) sa mikroregión Hornád zaraďuje medzi veľké mikroregióny na Slovensku. Najviac obyvateľov majú obce Čaňa (5006 obyvateľov) a Valaliky (3923 obyvateľov). Naopak najmenej má obec Vyšná Hutka (366 obyvateľov). Hustota zaľudnenia mikroregiónu je pomerne vysoká a predstavuje 141,2 ob./km². Z hľadiska pohybu obyvateľstva mikroregión zaznamenáva kladné hodnoty v poslednom období, ide hlavne o kladný mechanický pohyb. Dôvodom je blízkosť mesta Košice, kde dochádza k pomalému presunu obyvateľstva smerom na vidiek. Veková pyramída obyvateľstva prechádza postupne od progresívneho typu ku stacionárnemu, kde pomaly dochádza k zúženiu jej základne, čo znamená nižší podiel predproduktívneho obyvateľstva. Tento trend prevláda na území takmer celého Slovenska, s výnimkou niektorých oblastí. Vzdelanostná štruktúra má priaznivý vývoj, kde za posledné obdobie dochádza k zvýšeniu počtu obyvateľov s vysokoškolským a stredoškolským vzdelaním. Najviac ekonomicky aktívneho obyvateľstva pracuje v terciárnom sektore podielom 32,3% a najmenej v primárnom sektore iba 5,4%. Mikroregión charakterizuje vysoká nezamestnanosť, v roku 2001 bola 24,3%. V súčasnosti sa pohybuje okolo 18%.

Poľnohospodárstvo a priemysel je zastúpený viacerými firmami a podnikateľskými subjektami. Ich predmetom záujmu je hlavne obrábanie pôdy a chov dobytká, lesníctvo, ťažba a spracovanie štrkopieskov, výroba betónových výrobkov a iné.

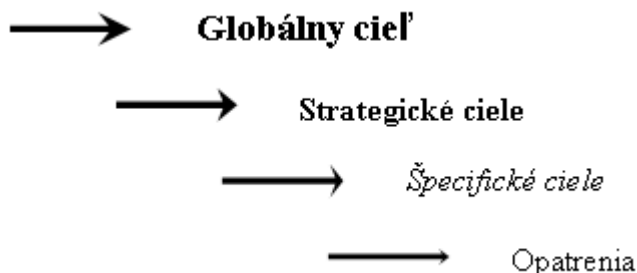
Z hľadiska dopravnej **infraštruktúry** prechádza územím cesta európskeho významu E71 smer Košice-Milhost', hraničný prechod s Maďarskom. Ostatným územím prechádzajú len cesty III. triedy, ktoré sú na viacerých úsekoch v zlom technickom stave. Železničná doprava sa dotýka iba 7 obcí mikroregiónu a to Valaliky, Čaňa, Gyňov, Seňa, Nižná Myšľa, Vyšná Myšľa a Haniska pri Košiciach, no však železničná sieť je využívaná obyvateľmi menej z dôvodu nízkeho počtu jednotlivých spojení a v porovnaní s autobusovou dopravou, menej výhodným harmonogramom spojení a excentrickým umiestnením zastávok v obciach. Cez riešené územie prechádza aj širokorozchodná trať z Ruska, ktorá sa na Slovensku pripája v obci Maťovce a bola vybudovaná z dôvodu dopravovania primárnych produktov pre spracovanie v podniku USS Košice (vtedajšie Východoslovenské železiarne). Veľkým problémom mikroregiónu je chýbajúci vodovod a kanalizácia v obciach, ale v súčasnosti sa už plánuje s ich výstavbou. Informačná infraštruktúra mikroregiónu je na pomerne dobrej úrovni, ale nedostatkom je nefunkčnosť mnohých internetových stránok obcí a tým aj ich slabšia propagácia.

Cestovný ruch mikroregiónu je značne poddimenzovaný. Na území sa nenachádzajú významnejšie zdroje cestovného ruchu, ktoré by svojím charakterom vytvárali či už

významnejší slovenský alebo svetový unikát. Jedine archeologické nálezy z obcí Nižná a Vyšná Myšľa. Rozvoj cestovného ruchu je ovplyvnený viacerými faktormi, spomenuli by sme napríklad blízkosť metropoly Košíc, kde je sústredený zahraničný cestovný ruch a územie Košickej kotliny, ktorá svojím reliéfom vytvára menej atraktívne prostredie na rozvoj cestovného ruchu. V lokalite katastrov obcí Nižná Myšľa a Vyšná Myšľa boli objavené archeologické nálezy európskeho až svetového významu. Myšlianske múzeum v Nižnej Myšli sa nachádza v budove bývalého premonštrátskeho kláštora z 13. stor. Múzeum má k dispozícii 400 m výstavnej plochy a laboratórium na reštaurovanie náleзов. Cieľom múzea je prezentácia a zhromažďovanie archeologických a kultúrnych pamiatok z regiónu, prevažne z vykopávok na lokalite Várhegy. Všetky vykopané artefakty, sú umiestnené v depozitároch. Archeologickú expozíciu dopĺňa etnografická a cirkevná expozícia a vzácna knižnica cirkevnej literatúry. Unikátom múzea je vstup do podzemných chodieb, vybudovaných mníchmi a pracovníkmi kláštora, ktoré ústia až na bývalý lom Skalka.

DEFINOVANIE CIEĽOV A PRIORÍT STRATÉGIE ROZVOJA MIKROREGIÓNU HORNÁD

Hlavným cieľom definovania rozvojovej stratégie je určenie programovej štruktúry, ktorá zachováva postupnosť a logickosť jej jednotlivých krokov. Programovú štruktúru stratégie tvoria:

Pri definovaní stratégie vo všetkých typoch programových dokumentov je dôležité dbať na to, aby jednotlivé ciele na seba nadväzovali a aby opatrenia a aktivity boli koherentné. Podkladmi pre tvorbu stratégie mikroregiónu Hornád boli výsledky predchádzajúcich spracovaných analýz (fyzickogeografická analýza, humánnogeografická analýza, prieskum názorov obyvateľstva mesta Košice a mikroregiónu, SWOT analýza, problémová analýza a hlavné faktory rozvoja). Bol stanovený **globálny cieľ**:

Zvýšenie kvality života obyvateľov mikroregiónu Hornád

Na základe už spomínaných podkladov boli ďalej stanovené tri strategické ciele rozvoja, ktoré zohľadňujú riešenie najdôležitejších problémov obcí mikroregiónu, ktoré spomaľujú ich regionálny rozvoj, znižujú konkurencieschopnosť obcí a zároveň sú dôvodom nízkej kvality života obyvateľov mikroregiónu. Pri definovaní jednotlivých cieľov a opatrení sa prihliadalo na názory všetkých cieľových skupín obyvateľstva, miestnych

podnikateľov, predstaviteľov samosprávy a záujmových združení a organizácií.

V rámci strategických cieľov boli definované špecifické ciele, ktoré svojím charakterom majú napomáhať splneniu strategického cieľa.

Na realizáciu strategických a špecifických cieľov sa ustanovujú **opatrenia**, ktoré v sebe zahŕňajú podstatu jednotlivých cieľov. V praxi sú jednotlivé opatrenia realizované pomocou projektov, programov, aktivít a pod. Opatrenia, ktoré boli vytvorené pre potreby napĺňania cieľov mikroregiónu Hornád sú zoradené podľa príslušnosti k jednotlivým strategickým a špecifickým cieľom. Celkovo v strategickom pláne ich bolo navrhnutých 50 z toho 15 sa nachádza v strategickom ciele 1., 24 je zahrnutých v ciele 2. *Rozvoj a zvyšných 11 je obsiahnutých v ciele 3.*

Strategický cieľ 1: Investície do infraštruktúry a občianskej vybavenosti

Špecifický cieľ 1.1: Dobudovanie a rekonštrukcia základných sietí technickej infraštruktúry

Opatrenie 1.1.1: Dobudovanie a rekonštrukcia obecnej kanalizácie vo všetkých obciach mikroregiónu

Opatrenie 1.1.2: Výstavba vodovodnej siete v obciach Košická Polianka, Belža, Nižná Hutka, Vyšná Hutka

Opatrenie 1.1.3: Vybudovanie a pripojenie kanalizácie na ČOV vo všetkých obciach mikroregiónu

Špecifický cieľ 1.2: Skvalitnenie a zlepšenie dopravy v intravilánoch obcí a medzi obcami

Opatrenie 1.2.1: Vybudovanie spojovacích chodníkov pre peších a pre cyklistov medzi obcami Geča-Čaňa, Košická Polianka-Vyšná Hutka, Čaňa-Ždaňa, Valaliky-Kokšov Bakša

Opatrenie 1.2.2: Rekonštrukcia miestnych komunikácií v rámci intravilánov obcí

Opatrenie 1.2.3: Vybudovanie miestnych chodníkov v intravilánoch obcí

Opatrenie 1.2.4: Vybudovanie cesty na prepojenie s Maďarskom cez hraničné prechody Skároš-Halloháza a Trstené pri Hornáde-Kéked

Špecifický cieľ 1.3: Vybudovanie infraštruktúry na ochranu pred povodňami

Opatrenie 1.3.1: Výstavba ochrannej protipovodňovej hrádze medzi obcami Ždaňa- Nižná Myšľa a Košická Polianka-Vyšná Hutka-Nižná Hutka

Opatrenie 1.3.2: Rekonštrukcia mosta cez Torysu v obci Košická Polianka a Vyšná Hutka

Špecifický cieľ 1.4: Výstavba, rekonštrukcia a modernizácia objektov občianskej vybavenosti

Opatrenie 1.4.1: Rekonštrukcia budov ZŠ a ich transformácia na multifunkčné zariadenia v obciach Valaliky, Košická Polianka, Ždaňa, Seňa

Opatrenie 1.4.2: Výstavba a transformácia budov na domovy dôchodcov a hospic v obciach Skároš, Čaňa, Kokšov-Bakša a Vyšná Hutka

Opatrenie 1.4.3: Rekonštrukcia a rozšírenie zdravotného strediska v obci Čaňa

Špecifický cieľ 1.5: Spracovanie a aktualizácia územno-plánovacej dokumentácie, rozvojových programov obcí a angažovanosť pri tvorbe projektov na podporu regionálneho rozvoja mikroregiónu

- Opatrenie 1.5.1: Spracovanie a aktualizácia územno-plánovacej dokumentácie v obci Čaňa, Kokšov-Bakša, Košická Polianka, Sokolany, Valaliky, Belža, Nižná Hutka, Vyšná Hutka
- Opatrenie 1.5.2: Spracovanie a aktualizácia rozvojových programov vo všetkých obciach mikroregiónu
- Opatrenie 1.5.3: Zvýšiť počet projektov, žiadajúcich o finančné prostriedky na aktivity mikroregiónu

Strategický cieľ 2: Rozvoj cestovného ruchu, športových a kultúrnych aktivít

Špecifický cieľ 2.1: Rekonštrukcia a rozšírenie ponuky ubytovacích a stravovacích zariadení

- Opatrenie 2.1.1: Obnova a revitalizácia rekreačných plôch pri jazerách v Čani a oddychovej zóny „Štrkovňa“ v k.ú. Kokšov-Bakša
- Opatrenie 2.1.2: Vybudovanie nových stravovacích zariadení založených na inovatívnej myšlienke (napr. výstavba lodenice s rybárskymi špecialitami v Trstenom pri Hornáde)
- Opatrenie 2.1.3: Vyčlenenie pozemkov v ÚPD pre možnosť výstavby chatových komplexov

Špecifický cieľ 2.2: Podpora a rozvoj vidieckeho cestovného ruchu

- Opatrenie 2.2.1: Rozvoj agroturizmu v obciach Gyňov a Vyšná Myšľa
- Opatrenie 2.2.2: Podpora regionálnej pálenice a muštárne v Čani
- Opatrenie 2.2.3: Podpora a rozvoj archeoturizmu v okolí obce Nižná Myšľa

Špecifický cieľ 2.3: Rozšíriť ponuku oddychových zón, náučných chodníkov a cyklotrás

- Opatrenie 2.3.1: Vytvorenie lesoparku, oddychovej zóny medzi obcami Valaliky, Geča a Kokšov-Bakša
- Opatrenie 2.3.2: Návrh nového náučného chodníka „Pod Slanskými vrchmi“ spájajúceho obce Vyšná Myšľa, Nižná Myšľa, Skároš, Ždaňa, Trstené pri Hornáde až do Maďarska
- Opatrenie 2.3.3: Návrh Torysko-olšavského okruhu zdravia (pešia turistika, bežky, sieť turistických trás)
- Opatrenie 2.3.4: Vytvorenie cyklotrasy popri rieke Hornád

Špecifický cieľ 2.4: Zriadiť a rekonštruovať obecné múzeá a galérie

- Opatrenie 2.4.1: Výstavba rekonštrukcia prírodného múzea zbraní v Skároši, Múzea roľníckeho domu v Čani a Múzea regionálneho dedičstva vo Valalikoch
- Opatrenie 2.4.2: Podpora výstav v obci Valaliky (maliari, insitné umenie, putovné výstavy)

Špecifický cieľ 2.5: Podpora tradičných obecných a mikroregionálnych slávností

- Opatrenie 2.5.1: Multifunkčný areál v Gyňove - tradícia festivalov modernej hudby
- Opatrenie 2.5.2: Podpora tradičných folklórnych slávností a jarmokov v obciach mikroregiónu

Špecifický cieľ 2.6: Rozšíriť možnosti aktívneho trávenia voľného času

Opatrenie 2.6.1: Vybudovanie a rekonštrukcia športových areálov v obciach mikroregiónu

Opatrenie 2.6.2: Vybudovanie multifunkčných ihrísk v obciach v Trstenom pri Hornáde, Valalikoch, Ždani, Seni

Opatrenie 2.6.3: Vybudovanie regionálneho zimného štadiónu v Čani

Opatrenie 2.6.4: Využitie opustenej budovy ošipárne na športové atrakcie (napr. paintball) v obci Košická Polianka

Špecifický cieľ 2.7: Možnosť ponúkať netradičné miestne atrakcie

Opatrenie 2.7.1: Vybudovanie strediska športov polyfunkčného charakteru pre rôzne využitie (napr. firemné akcie) medzi obcami Ždaňa, Skároš a Nižná Myšľa

Opatrenie 2.7.2: Vybudovanie turistickej rozhľadne nad obcou Skároš

Špecifický cieľ 2.8: Zvyšovať informovanosť o mikroregióne a rozvoj zručností v oblasti informačných technológií

Opatrenie 2.8.1: Optické káble pre celý mikroregión

Opatrenie 2.8.2: Podpora vzdelávania obyvateľstva v oblasti informačných technológií

Opatrenie 2.8.3: Periodické vydávanie regionálnych novín

Opatrenie 2.8.4: Zriadenie a funkčnosť internetových stránok o obciach mikroregiónu a vydanie propagačných materiálov

Strategický cieľ 3: Rozvoj malého a stredného podnikania s využitím endogénneho potenciálu mikroregiónu*Špecifický cieľ 3.1: Rozvoj podnikania založený na miestnych tradíciách a zdrojoch*

Opatrenie 3.1.1: Obnova prevádzkovania remeselných dvorov

Opatrenie 3.1.2: Rozvoj miestnej gastronómie

Opatrenie 3.1.3: Zachovanie poľnohospodárskej výroby v existujúcich spoločnostiach

Opatrenie 3.1.4: Podpora rybného hospodárstva

Špecifický cieľ 3.2: Zvýšiť informovanosť o oblasti možnosti podnikania

Opatrenie 3.2.1: Vytvoriť a zrealizovať vzdelávacie programy pre podnikateľov (napr. vidiecka turistika)

Opatrenie 3.2.2: Vytvoriť a zrealizovať vzdelávacie programy pre nezamestnaných (napr. „Nové možnosti pre ženy“, „Biopoľnohospodár“ atď.)

Opatrenie 3.2.3: Vytvoriť www stránku prezentujúcu aktuálne informácie o možnosti podnikania a získania finančných zdrojov

Špecifický cieľ 3.3: Využitie potenciálu povrchovej a podzemnej vody na komerčné a rekreačné účely

Opatrenie 3.3.1: Využívanie podzemnej vody zo 4 vrtov v obci Skároš, hĺbkového vrtu v Košickej Polianke, 2 termálnych vrtov vo Valalikoch na účely letnej rekreácie, vykurovania a pitnej vody

Opatrenie 3.3.2: Využitie povrchových vôd na malú vodnú elektrárňu v obci Ždaňa

Špecifický cieľ 3.4: Využitie spolupráce na rozvoj malého a stredného podnikania

Opatrenie 3.4.1: Cezhraničná spolupráca s maďarskými obcami a príprava na Program iniciatívy spoločenstva INTERREG

Opatrenie 3.4.2: Využitie verejno-súkromných partnerstiev MR Hornád – Rieč-na koalícia, MR Hornád - U.S.Steel Košice

Stanovenie priorít opatrení

V procese strategického plánovania je dôležité zoradiť jednotlivé navrhované opatrenia podľa ich priority realizácie. Niektoré opatrenia je potrebné realizovať okamžite a niektoré si svojím charakterom nevyžadujú prioritnú pozornosť a možno ich realizovať v dlhšom časovom horizonte. Stanovenie priorít v sebe zahŕňa vysokú mieru subjektivity, a preto je potrebné pri ich hodnotení obsiahnuť širokú škálu účastníkov regionálneho rozvoja pôsobiacich v mikroregióne alebo mimo neho.

Na hodnotení opatrení a následnom určení ich poradia sa v rámci mikroregiónu Hornád podieľalo celkovo 30 zúčastnených. Samospráva bola zastúpená starostami 11 obcí mikroregiónu, podnikateľský sektor reprezentovali zástupcovia šiestich miestnych podnikateľských subjektov, ďalej subjekt študentov bol reprezentovaný 8 účastníkmi a externí spolupracovníci predstavovali 5 zamestnanci štátnej a verejnej správy pôsobiacej na území mesta Košice.

Pri hodnotení poradia opatrení podľa priority realizácie dochádza k subjektívnemu ovplyvňovaniu výsledkov. Aby sa minimalizovala subjektivita pri určovaní poradia dôležitosti stanovených opatrení vo forme priorít je potrebné si stanoviť kritériá, prostredníctvom ktorých budú jednotlivé opatrenia hodnotené. Pri tomto procese evalvácie a určenia poradia dôležitosti opatrení v mikroregióne Hornád boli využité nasledujúce kritériá (upravené podľa Berman, 1998): *vplyv na dosiahnutie strategického cieľa* (1-3 body), *realizovateľnosť* (0-6 bodov), *načasovanie* (1-3 body), *vplyv na investície a tvorbu pracovných miest* (0-3 body) a *nadväznosť na iné opatrenia* (0-3 body). Tieto kritériá boli zvolené tak, aby podporovali konzistenciu a realizovateľnosť strategického plánu vrátane jeho zamerania na rastové stratégie.

V rámci samotnej evalvácie bolo hodnotených 50 opatrení, ktoré boli rozdelené do troch skupín podľa príslušnosti k jednotlivým strategickým cieľom a to: strategický cieľ č.1 *Investície do infraštruktúry a občianskej vybavenosti* (ďalej SC 1), strategický cieľ č.2 *Rozvoj cestovného ruchu, športových a kultúrnych aktivít* (ďalej SC 2) a strategický cieľ č.3 *Rozvoj malého a stredného podnikania s využitím endogénneho potenciálu mikroregiónu* (ďalej SC 3). Jednotlivé subjekty hodnotenia cieľov priradili k danému opatreniu bodovú hodnotu podľa už spomínaných kritérií. Následným spriemerovaním výsledkov jednotlivých opatrení vznikla výsledná hodnota, ktorá mohla mať maximálnu hodnotu 18. Z tejto bodovej hodnoty potom vyplývalo aj určenie poradia daného opatrenia v rámci celého strategického plánu. Výsledné poradie dôležitosti jednotlivých opatrení bolo následne posudzované a prehodnotené autormi práce.

Podľa poradia opatrení boli určené prioritné opatrenia, ktoré mali najvyššie bodové ohodnotenie. S poklesom výslednej bodovej hodnoty opatrenia sa jeho význam ako priority znižoval a tým aj významnosť a realizovateľnosť v rámci strategického plánu. Opatreniami s úrovňou najvyššej priority boli stanovené opatrenia, ktorých celková bodová hodnota bola vyššia ako 14,40 bodov (80% maximálne možnej hodnoty 18 bodov),

opatrenia s úrovňou strednej priority mali hodnoty v rozmedzí 12,60 bodov – 14,39 bodov (70% - 79,9% možných bodov) a opatrenia s úrovňou štandardnej priority boli ohodnotené bodovou hodnotou 12,59 bodov a menej.

Zo všetkých 50 opatrení v rámci strategického plánu dosiahlo najvyššiu bodovú hodnotu 15,23 bodov opatrenie 1.5.2 Spracovanie a aktualizácia rozvojových programov vo všetkých obciach mikroregiónu a najnižšiu opatrenie 2.6.4 Využitie opustenej budovy ošipárne na športové atrakcie (napr. paintball) v obci Košická Polianka so ziskom 9,26 bodov. Výsledná priemerná hodnota všetkých opatrení bola 12,77.

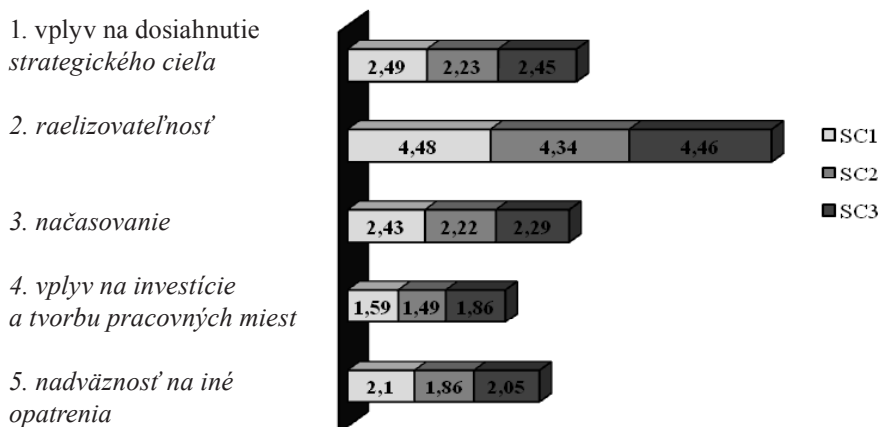
Analýza priorít opatrení celkového hodnotenia podľa strategických cieľov

V priemere bol najlepšie hodnotený *SC 3 Rozvoj malého a stredného podnikania s využitím endogénneho potenciálu mikroregiónu* (13,09 bodov), ale jeho „prvenstvo“ nie je až tak výrazné. Za ním nasledujúci *SC 1 Investície do infraštruktúry a občianskej vybavenosti* získal ohodnotenie 13,08, čo v porovnaní so SC 3 je rozdiel len o 0,01. Z tohto dôvodu je ich postavenie viac menej vyrovnané. Aj v skutočnosti hrajú tieto dva ciele strategickú úlohu pri rozvoji regiónu (graf 1).

SC 3 Rozvoj malého a stredného podnikania s využitím endogénneho potenciálu mikroregiónu získal svoje postavenie iba vďaka najlepšiemu hodnoteniu v jednom kritériu „vplyv na investície a tvorbu pracovných miest“. Rozdiely v ostatných kritériách medzi cieľom SC 3 a SC 1 sú zanedbateľné.

Hoci najlepšie hodnotené opatrenie 3.2.3 Vytvoriť www stránku prezentujúcu aktuálne informácie o možnosti podnikania a získania finančných zdrojov tohto SC 3 sa v celkovom poradí opatrení nachádza až na 2. mieste, pozícia najhoršieho resp. druhého najhoršie hodnoteného opatrenia bola na 47. resp. 38. mieste. Táto skutočnosť poukazuje na relatívnu bodovú vyrovnanosť a tým aj dôležitosť opatrení v rámci tohto strategického cieľa. Podľa rozdelenia do skupín z hľadiska bodového ohodnotenia celkového poradia strategického plánu, v rámci SC3 - 27% opatrení s nachádza na úrovni najvyššej priority, taký istý podiel majú aj opatrenia na úrovni strednej priority a opatrenia na úrovni štandardnej priority sú v tomto strategickom celi zastúpené 46% podielom.

Graf 1: Bodové ohodnotenie opatrení strategických cieľov

Zdroj: výsledky výskumu

Nasledujúcim je už spomínaný **SC 1 Investície do infraštruktúry a občianskej vybavenosti** s priemernou hodnotou opatrenia 13,08 bodov. Tento strategický cieľ je zaradený do strategického plánu z viacerých dôvodov, ale predovšetkým ide o malé množstvo rozvojových programov a projektov, ďalej nespracovaná ÚPD a v neposlednom rade slabo vybudovaná technická infraštruktúra v obciach mikroregiónu. O dôležitosti a nevyhnutnosti jeho zaradenia svedčia opatrenia 1.5.2 Spracovanie a aktualizácia rozvojových programov vo všetkých obciach mikroregiónu a 1.5.1 Spracovanie a aktualizácia územno-plánovacej dokumentácie v obci Čaňa, Kokšov-Bakša, Košická Polianka, Sokolany, Valaliky, Belža, Nižná Hutka, Vyšná Hutka, ktoré sa na základe hodnotenia v rámci celého strategického plánu umiestnili na 1. resp. 3. mieste.

Opatrenie 1.5.2 získalo pozíciu prvenstva vďaka kritériám „načasovanie“ a „vplyv na investície a tvorbu pracovných miest“. Výnimočné postavenie v rámci SC 1 má opatrenie 1.1.2 Výstavba vodovodnej siete v obciach Košická Polianka, Belža, Nižná Hutka, Vyšná Hutka, ktoré má vysoké bodové ohodnotenie kritéria „realizovateľnosti“. Obce, ktorých sa toto opatrenie týka, už majú spracované projekty na realizáciu výstavby, problémom sú momentálne financie. S realizáciou opatrenia by sa malo začať v blízkej dobe.

Podľa rozdelenia do skupín z hľadiska bodového ohodnotenia celkového poradia strategického plánu, v rámci SC 1 - 20% opatrení s nachádza na úrovni najvyššej priority, 40% opatrení je na úrovni strednej priority a taký istý podiel majú aj opatrenia na úrovni štandardnej priority v rámci strategického plánu.

Posledným, ale nie významom je **SC 2 Rozvoj cestovného ruchu, športových a kultúrnych aktivít** s priemerným bodovým ohodnotením 12,14 bodov. Bodová vyrovnanosť jednotlivých opatrení je značne diferencovaná, keď bodový rozdiel medzi najvyššie hodnoteným opatrením 2.8.3 Periodické vydávanie regionálnych novín 14,91 bodov (5. miesto v rámci celého strategického plánu) a najnižšie hodnoteným 2.6.4 Využitie opustenej budovy ošipárne na športové atrakcie (napr. paintball) v obci Košická Polianka 9,26 bodov (najnižšie hodnotenie aj v rámci celého strategického plánu) je až 5,65 bodov. V tom to strategickom celi sa nachádza aj najväčší počet opatrení, takmer polovica. Preto aj rozdielnosť hodnotenia môže vyplývať z tohto dôvodu.

Najnižšie bodové ohodnotenie v rámci SC 2 i celého strategického plánu predstavujú opatrenia 2.6.4 Využitie opustenej budovy ošipárne na športové atrakcie (napr. paintball) v obci Košická Polianka (posledné 50. miesto) a 2.4.2 Podpora výstav v obci Valaliky (maliari, insitné umenie, putovné výstavy) 49. miesto, ktoré „doplňujú“ na nízku mieru realizovateľnosti, načasovania a vplyvu na dosiahnutie strategického cieľa. K týmto negatívnym hodnoteniam na viac ešte pristupuje ich prevažne samostatné postavenie a pomerne malá nadväznosť na iné opatrenia, ktoré vyplynuli z hodnotenia jednotlivých subjektov. Obce mikroregiónu v prvom rade potrebujú základné služby pre život a až neskôr sa pre nich stane dôležitým prilákanie turistov do ich územia. Tieto opatrenia sa môžu realizovať s väčším časovým odstupom.

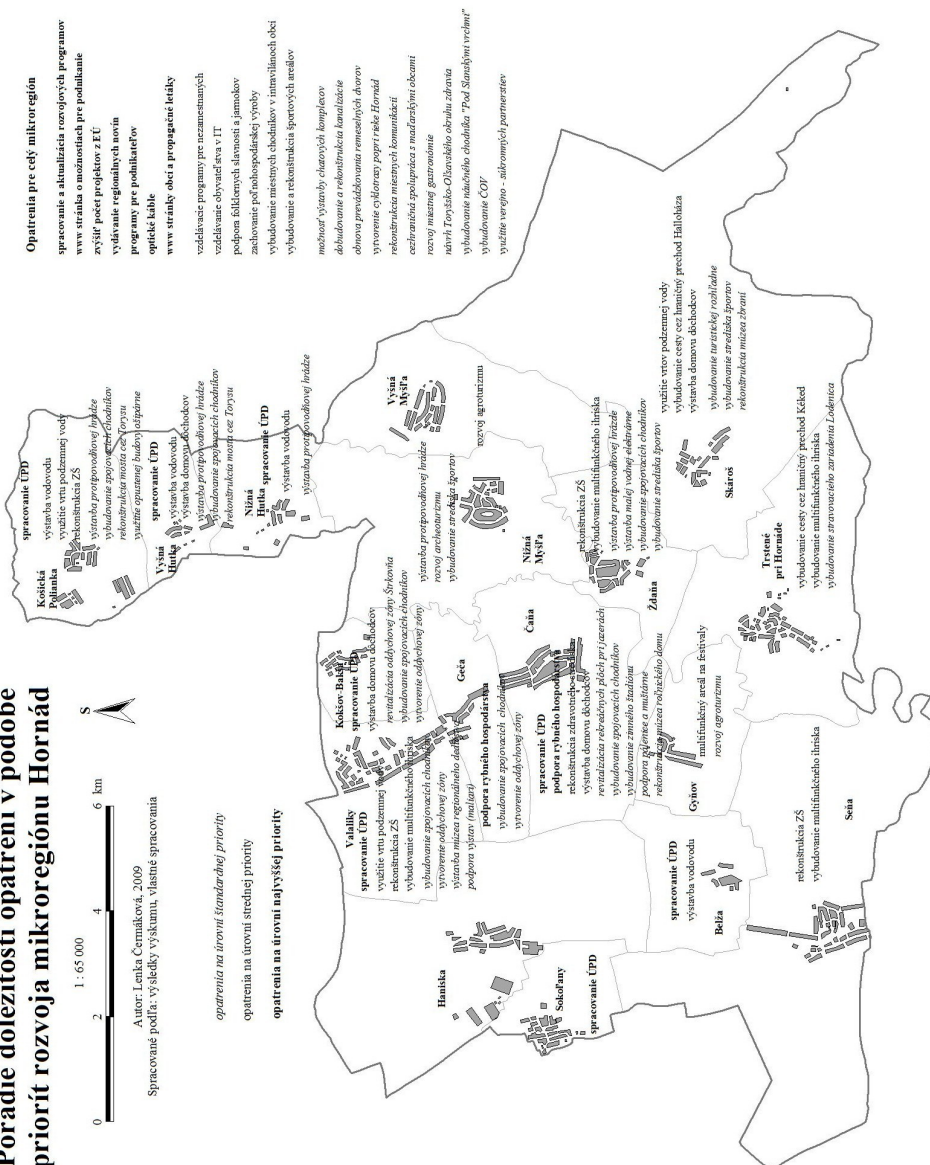
Podľa rozdelenia do skupín z hľadiska bodového ohodnotenia celkového poradia strategického plánu, v rámci SC 2 – iba 12,5% opatrení s nachádza na úrovni najvyššej priority, 16,7% opatrení je na úrovni strednej priority a až 70,8% opatrení majú úroveň štandardnej priority v rámci strategického plánu. To hovorí aj o významnosti a prioritnom postavení tohto cieľa.

Poradie dôležitosti opatrení v podobe priorít rozvoja mikroregiónu Hornád

opatrenia na úrovni štandardnej priority

opatrenia na úrovni strednej priority

opatření na úrovni nejvyšší priority

Analýza priorít opatrení z hľadiska komparácie hodnotenia autorov a celkového hodnotenia strategického plánu

Predchádzajúce zhodnotenie poradia dôležitosti jednotlivých opatrení vo forme priorít bolo následne porovnávané s poradím opatrení určeným autormi predkladanej práce. Pôvodným zámerom autorov bolo porovnať jednotlivé hodnotenia na základe zmeny poradia v rebríčku hodnotenia. No pri analýze dochádzalo k mnohým chybám, napr. opatrenia, ktoré mali bodovo rovnakú hodnotu boli na výrazne odlišných pozíciách v rámci hodnotenia. Pričom pokles alebo nárast opatrení bol spôsobený bodovo vyššou alebo nižšou hodnotou ostatných opatrení. Z tohto dôvodu autori práce porovnávali bodové hodnoty, ktoré dosiahli opatrenia v oboch hodnoteniach.

Z komparácie vyplýva, 29 opatrení (58%) má v oboch hodnoteniach približne rovnakú bodovú hodnotu, teda aj ich dôležitosť v podobe priorít je relatívne porovnateľná. Výraznejšie rozdiely sú zaznamenané v rámci 21 opatrení, pričom pri 12 z nich sa ich bodová hodnota v rámci konečného poradia zhoršilo a 9 zlepšilo z pohľadu poradia navrhovaného autormi práce.

Pokles v poradí dôležitosti opatrení medzi oboma hodnoteniami zaznamenali tieto opatrenia:

- 1.2.1 *Vybudovanie spojovacích chodníkov pre peších a pre cyklistov medzi obcami Geča-Čaňa, Košická Polianka-Vyšná Hutka, Čaňa-Ždaňa, Valaliky-Kokšov Bakša*– nižšie ohodnotenie vyplýva zo skutočnosti, že aj keď je pre mikroregión potrebné ho riešiť, ale jeho časová realizácia môže byť v dlhšom meradle, nie je pre rozvoj územia „prioritou“;
- 1.2.4 *Vybudovanie cesty na prepojenie s Maďarskom cez hraničné prechody Skároš-Halloháza a Trstené pri Hornáde-Kéked*- význam opatrenia pre rozvoj mikroregiónu sa znižuje v dôsledku toho, že vzájomné vzťahy s Maďarskom nie sú intenzívne, ale len sporadické;
- 1.3.1 *Výstavba ochrannej protipovodňovej hrádze medzi obcami Ždaňa-Nižná Myšľa a Košická Polianka-Vyšná Hutka-Nižná Hutka*- význam opatrenia sa znižuje s dôvodu finančnej náročnosti realizácie opatrenia a nezáujem o environmentálnu infraštruktúru;
- 2.1.2 *Vybudovanie nových stravovacích zariadení založených na inovatívnej myšlienke (napr. výstavba lodenice s rybárskymi špecialitami v Trstenom pri Hornáde)*- nižšie ohodnotenie vyplýva zo skutočnosti, že tento typ opatrenia je prezentovaný najmä ako jedna z atraktivít pre potenciálnych návštevníkov územia a pre domáce obyvateľstvo to nie je prioritné;
- 2.2.2 *Podpora regionálnej pálenice a muštárne v Čani*- pokles opatrenia je z dôvodu je načasovania, patrí medzi opatrenia, ktoré môžu byť realizované v neskoršom období;
- 2.3.4 *Vytvorenie cyklotrasy popri rieke Hornád*- pokles hodnoty opatrenia súvisí s jeho samotnou realizáciou. Keďže sa to nachádza na území biokoridoru nadregionálneho významu v rámci ÚSESu Košického kraja, ide o hodnotné územie s typickou faunou a flórou, kde by sa obťažne presadzovala myšlienka cyklotrasy;
- 2.5.1 *Multifunkčný areál v Gyňove - tradícia festivalov modernej hudby*- zníženie bodovej hodnoty je spojený predovšetkým s náročnosťou realizácie a malým počtom moderných kapiel v mikroregióne;

- 2.6.3 *Vybudovanie regionálneho zimného štadiónu v Čani*- pokles bodovej hodnoty je spôsobený znížením hodnoty všetkých kritérií v porovnaní s celkovým strategickým plánom. Realizácia a chod štadiónu si vyžaduje vysoké finančné náklady a v mikroregióne existujú iné potreby, ktoré sú prioritnejšie;
- 2.6.3 2.6.4 *Využitie opustenej budovy ošipárne na športové atrakcie (napr. paintball) v obci Košická Polianka*- pokles bodovej hodnoty opatrenia má za následok, že územie bývalej ošipárne Košická Polianka je značne znečistené a problémom sú nevysporiadané vlastnícke vzťahy;
- 2.8.1 *Optické káble pre celý mikroregión*- pokles bodovej hodnoty je spôsobený iba v samotnej realizácii. Jednak sú na to potrebné veľké finančné zdroje a máloktorá IT firma má záujem o realizáciu napojenia územia na internet mimo územia väčších miest;
- 2.8.3 *Periodické vydávanie regionálnych novín*- zníženie bodovej hodnoty je spôsobené malým vplyvom na regionálny rozvoj mikroregiónu a realizácia opatrenia môže byť uskutočnená v dlhšom časovom horizonte
- 3.3.2 *Využitie povrchových vôd na malú vodnú elektrárňu v obci Ždaňa*- na realizáciu tohto opatrenia sú potrebné vysoké vstupné investície spojené s výstavbou zariadení využívajúcich povrchovú vodu na energiu, čo si vyžiada finančne solventného investora z územia mimo samotného mikroregiónu

Postup v poradí dôležitosti opatrení medzi oboma hodnoteniami zaznamenali tieto opatrenia:

- 2.1.3 *Vyčlenenie pozemkov v ÚPD pre možnosť výstavby chatových komplexov*– opatrenie nadobúda význam z toho hľadiska, že na území mikroregiónu je veľa nevyužitých pozemkov a záujem o takýto typ oddychu a rekreácie sa zvyšuje;
- 2.2.1 *Rozvoj agroturizmu v obciach Gyňov a Vyšná Myšľa* a 2.2.3 *Podpora a rozvoj archeoturizmu v okolí obce Nižná Myšľa*– posilnenie pozície týchto opatrení vychádza z pomerne dobrej realizovateľnosti, ktorá je spojená s už existujúcimi návrhmi realizácie a výbornými predpokladmi územia;
- 2.5.2 *Podpora tradičných folklórnych slávností a jarmokov v obciach mikroregiónu* – posilnenie tohto opatrenia súvisí s tradíciou festivalov v niektorých obciach a záujmom obyvateľstva o tento druh kultúry. Miestni podnikatelia sú aktívni pri ich organizácii, predovšetkým čo sa týka finančnej stránky a sponzoringu;
- 2.7.1 *Vybudovanie strediska športov polyfunkčného charakteru pre rôzne využitie (napr. firemné akcie) medzi obcami Ždaňa, Skároš a Nižná Myšľa* – nárast významu tohto opatrenia súvisí s potrebou rozšírenia možností aktívneho trávenia voľného času obyvateľov, ale predovšetkým so súčasným trendom organizovania rôznych podujatí pre zamestnancov firiem nachádzajúcich sa v meste Košice;
- 3.1.4 *Podpora rybného hospodárstva* – opatrenie je podporené predovšetkým už s existujúcim využívaním jazier na rybné hospodárstvo, ale potrebné je jeho rozšírenie na ďalšie vodné plochy, ktoré sú v súčasnosti nevyužívané;
- 3.3.1 *Využívanie podzemnej vody zo 4 vrtov v obci Skároš, hĺbkového vrtu v Košickej Polianke, 2 termálnych vrtov vo Valalikoch na účely letnej rekreácie, vykurovania a pitnej vody* – toto opatrenie nadobúda na význame v súvislosti so zvýšeným záujmom obyvateľstva o napr. služby wellness, na čo by sa dali tieto vrty využiť. Problémom je vysoký finančný náklad na ich realizáciu;

- 3.4.2 *Využitie verejno-súkromných partnerstiev MR Hornád-Riečna koalícia, MR Hornád - U.S.Steel Košice* – význam tohto opatrenia vyplýva predovšetkým na získavanie finančných prostriedkov na realizáciu projektov a činností mikroregiónu;

Závery hodnotenia svedčia o tom, že jeho účastníci pridelovali priority uvážlivo a s dobrou znalosťou problematiky, výsledok je kompaktný, logický, dobre pochopiteľný a je možné s ním ďalej pracovať. Pozornosť treba venovať aj rozvoju malého a stredného podnikania a v neposlednom rade netreba zabúdať na prírodný potenciál územia a patrične ho využiť. Výsledok procesu hodnotí mapa

Ciele tohto strategického plánu sú v celku veľmi kompaktné opatrenia a relatívna väčšina sa vyznačuje vysokou mierou realizovateľnosti. Toto stanovenie priorít nenaznačuje, že niektoré ciele nie sú z hľadiska ďalšieho rozvoja mikroregiónu Hornád dôležité. Kritériá a ich „váha“ boli zvolené tak, aby uprednostňovali ciele, ktoré je možné zrealizovať jednoducho a rýchlo, a aby mali čo možno najväčší dopad na základné atribúty ekonomického rozvoja, pracovné miesta a investície.

ZÁVER

Pri príprave a spracovaní strategických dokumentov týkajúcich sa rozvoja vybranej lokality je veľmi dôležitá účasť verejného a súkromného sektora. Hlavnými osobami, ktorí by mali myšlienku strategického plánovania presadzovať sú zástupcovia obce na čele so starostom. Obyvatelia aj miestni podnikatelia by mali byť ubezpečení, že aj ich názor je podstatný a zvyšuje šancu na úspešnú realizáciu plánu. Bohužiaľ, aj teraz sú dôležité dokumenty veľakrát pripravované ľuďmi s nedostatočnými skúsenosťami, či ako sa hovorí „šité horúcou ihlou“.

Predkladaný návrh Stratégie rozvoja vidieckeho mikroregiónu Hornád sa vo svojej strategickej časti zameriava nielen na zlepšenie životných, sociálnych i technických podmienok obyvateľov žijúcich v mikroregióne, ale taktiež na rozvoj podnikateľskej činnosti, ktorá do obce priláka nové voľné pracovné miesta a finančné prostriedky. Realita je ale iná. V skutočnosti stratégia nie je vnímaná ako ukazovateľ možných cieľov, ale ako umelo vytvorený dokument. Možno aj preto nie je nijako zvlášť prezentovaná, k nahliadnutiu je iba na obecných úradoch, či na webovej stránke mikroregiónu.

Na základe názorov starostov, podnikateľov, študentov a v neposlednom rade externých pracovníkov boli jednotlivé opatrenia zoradené podľa dôležitosti do tzv. priorít. Medzi prvoradé ciele patria predovšetkým záležitosti týkajúce sa rozvojových dokumentov obcí a projektov, ktoré žiadajú o nenávratný finančný prostriedok na realizáciu jednotlivých aktivít. Rozvoj územia by sa mal taktiež zamerať na oblasť infraštruktúry, rozvoja ľudských zdrojov, cezhraničnej spolupráce s Maďarskou republikou a zlepšenie stavu poľnohospodárstva a predovšetkým možnosti podnikania v študovanom území.

Na záver jedna myšlienka, aby sa nestratil hlavný zmysel fungovania samotného mikroregiónu, ktorou je združovanie sa a dosahovanie stanovených cieľov spoločnými silami. Nemali by sa do popredia dostávať záujmy väčších obcí, ale pomoc by mala smerovať aj do obcí menších, ktoré si vlastnými silami nevedia pomôcť s riešením svojich problémov. Všetko by sa malo robiť spoločne a záujmy všetkých obcí by sa mali sklbiť do jedného kompaktného celku.

LITERATÚRA

- Atlas krajiny Slovenskej republiky (DVD), Ministerstvo životného prostredia SR, Slovenská agentúra životného prostredia, Bratislava, 2002.
- BAŠOVSKÝ, O., MLÁDEK, J. 1989. *Geografia obyvateľstva a sídel*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, s. 221. ISBN 80-223-0026-8.
- BERMAN, L., Norton a kol. 1999. Strategické plánovanie a ekonomický rozvoj. In *Moderní obec*, č. 3. príloha.
- BUČEK, M. a kol. 2001. *Spracovanie dlhodobej stratégie regionálneho rozvoja*. Bratislava: Ekopol, 81 s.
- BUČEK, M. a kol. 1992. *Priestorová ekonomika*. Bratislava: ES EU, Bratislava. 144 s. ISBN 80-225-0406-8.
- GROSPÍČ, J. a kol. 2004. *Úvod do regionálnych vied a verejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 447 s. ISBN 80-86473- 80-5.
- IVANIČKA, K. 1964. *Geografia rajónu Východoslovenských železiarní*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava. 428 s.
- IVANIČKA, K. 1987. *Základy teórie a metodológie socioekonomickej geografie*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 432 s. ISBN 067-099-87.
- LUKNIŠ, M. 1985. Regionálne členenie SSR z hľadiska jej racionálneho rozvoja. IN *Geografický časopis*. Bratislava: VEDA SAV, roč. 37, č. 2-3, s. 137-163.
- KALIČIAK, M. 1996. *Vysvetlivky ku geologickej mape Slanských vrchov a Košickej kotliny- južná časť*. Bratislava: Vydavateľstvo Dionýza Štúra, 206 s. ISBN 80-85314-58-4.
- KLAMÁR, R. 2007. *Strategické plánovanie rozvoja mikroregiónu Ptava*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, FHPV, 210 s. ISBN 978-80-8068-604-8.
- LAPIN, M., FAŠKO, P., MELO, M., ŠTASTNÝ, P., TOMLAIN, J. 2002. Klimatické oblasti. Mapa 1 : 1 000 000. Atlas krajiny Slovenskej republiky. Ministerstvo životného prostredia Bratislava, Agentúra životného prostredia Banská Bystrica, ISBN 80-88833-27-2.
- LEDNICKÝ, V. 2001. Stratégie územného celku. In *Aktuální problémy managementu*. Vítkovice v Krkonoších, Univerzita Pardubice, s. 50-53. ISBN 80-7194-428-9.
- LEDNICKÝ, V. 2002. Zásady zpracování strategie území. In *Ekonomika, finance a management podniku*. Bratislava, s. 103-107. ISBN 80-225-1616-3.
- LEDNICKÝ, V. 2003. *Tvorba strategického územního celku*. Ostrava: VŠB technická univerzity Ostrava, 143 s. ISBN 80-248-0468-9.
- MAIER, G., TÖDTLING, F. 1998. *Regionálna a urbanistická ekonomika 2. Regionálny rozvoj a regionálna politika*. Bratislava: Elita, 320 s. ISBN 80-8044-049-2.
- MAZÚR, E., LUKNIŠ, M. 1978. Regionálne geomorfologické členenie Slovenska. IN *Geografický časopis*. Bratislava: VEDA SAV, roč. 30, č. 2, s. 101-124.
- MICHAELI, E., 2006, Regionálna geografia Slovenskej republiky 1. časť. Vysokoškolské učebné texty. Prešovská univerzita v Prešove, FHPV, Prešov, 240 s., ISBN 80-8068-482-0.
- PAČENOVSKÝ, S. a kol. 2003. *Kdekoľvek žijeme, žijeme v povodí*. Košice: Vienaľa, 32 s. ISBN 80-88922-75-5.
- PAČENOVSKÝ, S. a kol. 2002. *Oživovanie krajiny*. Košice: Vienaľa, 36 s. ISBN 80-88922-64-X.

- PAČENOVSKÝ, S. a kol. 2000. *Životné prostredie Horného Abova súčasný stav a perspektívy*. Košice: Vienaľa, 78 s.
- REKTOŘÍK, J., ŠELEŠOVSKÝ, J., a kol. 1999. *Strategie rozvoje měst, obcí, regionů a jejich organizací* (ROPO, O.P.S, S.R.O., A.S., SDRUŽENÍ OBCÍ). Brno: Masarykova univerzita, 140 s. ISBN 80-210-2126-8.
- TKÁČOVÁ, A. 1998. *Valaliky od najstarších čias po súčasnosť*. Košice: agentúra HOPE, 201 s. ISBN 80-968010-0-7.
- ŽIGRAI, F. 1995. Integračný význam štúdia využitia zeme v geografii a krajinnej ekológii na príklade modelového územia Lúčky na Liptove. In *Geografické štúdie Nitra*: č. 4, s. 123-135.

Internetové zdroje

- Berman Group [online]. Dostupné na internete: <http://www.bermangroup.cz>.
- Informačný servis VÚPOP [online]. Dostupné na internete: <http://www.podnemapy.sk>.
- Košický samosprávny kraj [online]. Dostupné na internete: <http://www.vucke.sk/apir/sk/Stranky/default.aspx>.
- Mikroregión Hornád [online]. Dostupné na internete: <http://www.region-hornad.sk>.
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mikroregiónu Hornád na roky 2007-2013 [online]. Dostupné na internete: <http://www.regionhornad.sk/files/160.pdf>.
- Slovenská agentúra životného prostredia [online]. Dostupné na internete: <http://www.sazp.sk>.
- SOJKA, L. 2005. Vymedzenie pojmov a oblasti skúmania regionálnej problematiky v rámci programu VEGA. [online]. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/elpub/FM/Stefkol/1.pdf>.
- Štatistický úrad SR [online]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk>.
- Štátny geologický ústav Dionýza Štúra [online]. Dostupné na internete: <http://www.geology.sk>.

DEVELOPMENT STRATEGY OF RURAL MICROREGION HORNAD

Summary

Every villages, microregion or region can be understood as a complicated and developing organism, whose future existence and development requires development strategy . Strategic development plan is one of the most important documents of residential structures, which is based on consensus of public and private sectors and also an active participation of inhabitant.

The main goal of article is creating the development strategy of the microregion Hornád, moreover, it suggests strategic and specific objectives and arrangements. These are subsequently classified according to the priority of its realization, using the Berman Group methodology. Priorities of strategy are than compared with the opinions of the authors. The development strategy of microregion is based on analyzes of natural and human conditions and also the views of inhabitants and mayors of villages. Microregion Hornád is located in the east part of Slovakia, in the Košický region. It is consists of 17 villages

with total population 24 978 and area 176,9 km² It was established in 1992 with the main reason to join forces and resources to promote common goals and interests in various field of development. The most important opportunity of microregion is localization near the city of Košice in, the second largest town of Slovakia. Management of microregion is very active in local development and they try to improve a quality of life in microregion. The main weaknesses of microregion are an unattractive area for tourism development, an aging population, problems with infrastructure and disinterest of some mayors to cooperate. Strategic plan of microregion Hornád development consists of 3 strategic objectives, 17 specific objectives and 50 arrangements. The most important goals for development of microregion are creation of development documents and projects, development of infrastructure and human resources, cross- border cooperation with Hungary, and business opportunities.

Recenzovali: Prof. RNDr. Viliam Lauko, CSc.
RNDr. Monika Ivanová, PhD.